

Nr 21.

Ankom till riksdagens kansli den 11 mars 1929 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande en effektiv rättsordning för lapparnas jordbruks- och bostadsfråga m. m., tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 188, vilken hänvisats till andra lagutskottet, har herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen beträffande lapparnas jordbruks- och bostadsfråga ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till lapparnas värnande och vinnande av likställighet i möjligaste mån med den övriga befolkningen genom en effektiv rättsordning, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt.

Beträffande de skäl, som motionären anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Fråga vid innevarande riksdag om provisorisk ändring i bestämmelserna om lapparnas jordbruks- och bostadsfråga.

Herr *Lindhagen* har vid innevarande riksdag i motion nr 200 hemställt, att riksdagen, i avvaktan på tillkomsten av den i förevarande motion ifrågasatta rättsordningen beträffande lapparnas jordbruks- och bostadsfråga, ville besluta,

a) att de 1928 antagna villkoren för jordbrukslägenheter punkt 1 erhålla denna lydelse: »jordbrukslägenhet bör i möjligaste mån ha sådan storlek, att en lappfamilj därav kan ha sitt uppehälle»;

b) att villkoren för jordbrukslägenheter, punkt 3, utvidgas med tydlig föreskrift om företrädesrätt för kompetent innehavare till ny upplåtelse vid varje upplåtelsestids slut;

c) att villkoren för bostadslägenheter, punkt 11, utvidgas med företrädesrätt för kompetenta arvingar att övertaga lägenheten efter de första innehavarnas fränfalle och rätt för varje kompetent innehavare att efter varje upplåtelsestids slut erhålla företrädesrätt till ny upplåtelse;

d) att i villkoren för jordbruks- och bostadslägenheter uttryckligen stadgas rätt för innehavaren att överlåta lägenheten på annan kompetent person;

e) att i villkoren för jordbruks- och bostadslägenheter föreskrives, att vid kontraktensligt avträdande av lägenheten till kronan innehavare bör, såvitt ej särskilda omständigheter tala däremot, tillerkännas full ersättning efter dåtida värden för odlingar, hus och andra nyttiga anläggningar.

Över denna motion har jordbruksutskottet i utlåtande nr 12 anfört följande:

Utskottet får erinra, att motionären i anledning av den till 1928 års riksdag framlagda propositionen, nr 206, angående upplåtelse av mark för bosättning åt lappar m. m. väckte en motion (I: 313), vari yrkanden återfinnas i samtliga de i nu förevarande motion angivna avseenden. I sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 60 vid 1928 års riksdag anförde jordbruksutskottet rörande samma frågor följande:

»Beträffande jordbrukslägenhets storlek (A 1) innebar den sakkunniges förslag, att denna borde vara så tillmätt, att innehavaren jämte familj därav kunde hava sin bärgning samt att därtill ej borde läggas odlingsmark till större vidd, än att lägenheten i uppodlat skick kunde brukas utan nämnvärt anlåtande av lejd arbetskraft. I enlighet med av länsstyrelsen i Västerbottens län uttalad uppfattning har departementschefen funnit olämpligt att i de allmänna grunderna närmare bestämma storleken av de lägenheter, som skulle upplåtas. Det syntes departementschefen lämpligare att föreskriva, att lägenhetens storlek skulle bliva beroende av förhållandena i varje särskilt fall. Därest så skedde, skulle även ett av lantbruksstyrelsen framhållet önskemål, att lägenheten jämväl borde innefatta ett område lämpat till anläggning av permanent betesvall, kunna tillgodoses. Propositionens förslag har avfattats i enlighet med denna uppfattning.

Herr Lindhagen har i sin motion föreslagit, att bestämmelsen i fråga måtte erhålla följande lydelse: 'Jordbrukslägenhet bör i möjligaste mån ha sådan storlek, att en lappfamilj därav kan ha sitt uppehälle.'

Med hänsyn till de skiftande lokala förhållandena och de olika omständigheter, som i övrigt kunna komma i betraktande vid upplåtelse av dessa jordbrukslägenheter, finner utskottet den formulering, som upptagits i Kungl. Maj:ts förslag, vara att föredraga.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag (A 3) skulle jordbrukslägenhet upplåtas på arrende för en tid av femtio år. När arrendetiden löpte till ända, skulle arrendator, så framt han förhållit sig väl, vara berättigad att erhålla *ny upplåtelse* för en tid av femtio år på de villkor, som fastställdes, med iakttagande att desamma väl finge med hänsyn till tidsförhållandena förändras men ej göras väsentligen mera betungande för arrendatorn än de förutvarande. Vidare skulle enligt förslaget (A 4) arrendators änka vara berättigad att *övertaga* arrendet för återstående arrendetiden. Funnes ej änka eller ville hon ej inträda såsom arrendator, finge arrendet övertagas av bröstarvinge, som prövades lämplig därtill; funnes ej sådan, finge arrendet *överlätas* å lapp, som kunde antagas till arrendator.

Beträffande bostadslägenheter föreslås i förevarande avseenden (B 1) allenast, att upplåtelse av sådan ej må ske för längre tid än innehavarens och hans hustrus livstid.

Herr Lindhagen har i sin motion framställt vissa yrkanden, som hänföra sig till nyssberörda villkor. Under 2) i motionen hemställes beträffande jordbrukslägenheter, att föreskriften under A 3 måtte 'utvidgas med tydlig föreskrift om företrädesrätt för kompetent innehavare till ny upplåtelse vid varje upplåtelsestids slut'. Under 4) hemställes, att bestämmelserna beträffande bostadslägenheter (B 1) måtte 'utvidgas med företrädesrätt för kompetenta arvingar att övertaga lägenheten efter de första innehavarnes fränfalle och rätt för varje kompetent innehavare att efter varje upplåtelsestids slut erhålla företrädesrätt till ny upplåtelse'. Slutligen hemställes under 5), att i villkoren för jordbruks- och bostadslägenheter uttryckligen stadgas rätt för innehavaren att överlåta lägenheten på annan kompetent person.

Den optionsrätt, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle tillkomma arrendator av jordbrukslägenhet, överensstämmer med den i 1909 års kungörelse angående upplåtande av odlingslägenheter stadgade. Utskottet finner i lik-

het med departementschefen anledning icke föreligga att härutinnan lämna någon föreskrift av annan innebörd. Med hänsyn till det huvudsakliga syftet med upplåtelse av bostadslägenheter — att bilda tillflykt för gamla och fattiga lappar — och denna anordnings ändamål i övrigt kan utskottet ej dela motionärens uppfattning, att optionsrätt och företrädesrätt för anhöriga skulle införas jämväl i fråga om dessa lägenheter. Vidkommande frågan om överlåtelse av lägenhet anser utskottet icke lämpligt att, på sätt motionären ifrågasätter, stadga någon allmän rätt i dylikt avseende. Det torde vara självklart, att i förekommande fall en dylik fråga bör prövas efter omständigheterna.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag (A 12) skall avträdaren av jordbrukslägenhet ej äga rätt till ersättning för därå nedlagda kostnader i vidare mån än den myndighet, som meddelat upplåtelsen, prövar skäligt. I fråga om bostadslägenheter skulle däremot ingen ersättning utgå.

I herr Lindhagens motion hemställes under 6), att i villkoren för jordbruks- och bostadslägenheter måtte föreskrivas, att vid kontraktsevenligt avträdande av lägenheten till kronan innehavaren tillerkännes full ersättning efter dåtida värden för odlingar, hus och andra nyttiga anläggningar'.

Av motiveringen till Kungl. Maj:ts förslag (se proposition sid. 56) framgår, att anledningen till att stadgandet givits det föreslagna innehållet är den, att en ovillkorlig rätt till ersättning skulle nödvändiggöra, att av- och tillträdessyn måste hållas och att en dylik förrättning ofta skulle draga kostnader, som icke stode i rimligt förhållande till lägenhetens värde. Jämväl utskottet finner detta skäl avgörande; helst som med stadgandets avfattning icke avsetts att avstänga den avträdande från skälig ersättning.

Vidkommande bostadslägenheterna anser emellertid utskottet, att motsvarande föreskrift bör införas bland villkoren. En sådan föreskrift återfinnes i den sakkunniges förslag men har uteslutits i propositionen av den anledning, att det enligt departementschefens uppfattning sällan torde komma att inträffa, att värdet av det utförda arbetet i någon väsentlig grad komme att överstiga det erhållna bidraget. Även om denna departementschefens uppfattning skulle vara riktig, håller utskottet dock före, att en dylik bestämmelse bör finnas för de fall, som må förekomma.»

Under åberopande av vad sålunda anfördes av 1928 års jordbruksutskott får utskottet hemställa, att förevarande motion I:200 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan om avslag å motionen har bifallits av riksdagen.

Utskottet. I motionen I:188 hava enligt utskottets mening icke några skäl anförts, som kunna föranleda riksdagen att frångå den ståndpunkt, som riksdagen i sak intagit till det föreliggande spörsmålet. Under sådana förhållanden anser sig utskottet sakna anledning att tillstyrka den av motionären ifrågasatta lagstiftningsåtgärden.

Utskottet får därför hemställa,

att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 8 mars 1929.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Westman*, *Almkvist**, *Frändén*, *Thorberg**, *Lindhagen*, *Granström*, *Tamm* och *Norman**;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Skövde*, *Magnusson* i Kalmar, *Ödström**, *Johansson* i Sollefteå, *Andersson* i Rasjön, *Gardell* i Gans, *Pettersson* i Hällbacken och *Sandström*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herr *Lindhagen*, som hemställt om bifall till motionens yrkande.

Till stöd härför har av motionären, utöver motionens motivering, ytterligare anförts följande:

»Den rättsordning, som bör gälla för lappars bosättning likaväl som för svenskarnas, synes mig böra innehålla bland annat sådana bestämmelser, som föreslagits av motionären provisoriskt skola gälla under väntetiden. Båda frågorna höra samman men på grund utav formella skäl ha de obehörigen splittrats och provisoriskt sänts till jordbruksutskottet. Detta senare borde väl väntat med sitt utlåtande, intill dess huvudfrågan eller frågan om den permanenta rättsordningen blivit av riksdagen prövad. I stället har jordbruksutskottet kommit i förväg och därigenom har även på detta sätt en rimlig ordning för ärendets avgörande omkastats.

Som bekant hava vi i vårt land två 'nationella minoriteter'; den ena är lapparna. Deras förhållande är något olika den övriga befolkningens därigenom, att de leva på rensköttsel, som är en egenartad och i viss mån privilegierad näring. Men när lappar, såsom alltmer sker, förlorat möjlighet till att livnära sig med rensköttsel, bliva de i utkomststävseende likställda med rikets övriga innevånare. Från det internationella rättslivet hava vi lärt oss att de nationella minoriteterna böra i fråga om civila rättigheter vara fullkomligt likställda med majoriteterna.

De lappar alltså, som hädanefter måste livnära sig på samma sätt som den svenska befolkningen, måste vara likställda med den senare. Det är åtminstone för mig en självklar sak.

Frågan att bereda sådana lappar jordbruk och bostadslägenheter avgjordes av förra riksdagen på grundvalen av en proposition i ämnet. Motion av mig om lapparnas bättre likställande med svenskarna föranledde då ej någon debatt, därför att motionären var frånvarande vid avgörandet till följd av sjukdom. De av mig förra riksdagen väckta ändringsförslagen, vilka nu av mig upprepats, lönar det sig i ärendets läge icke att utveckla vidare än som skett i motionen. Jag skall endast taga ett par stickprov.

Vid förra året förekom också en proposition om egnahemsrörelsen. Där fast-

slogs omsider, att småbruket borde ha så mycket ägor, att en familj kunde anständigtvis livnära sig på detsamma. I propositionen om lapparnas jordbruk förekom ingen sådan bestämmelse trots att lappkommittén föreslagit enahanda omtanke om dem. På initiativ av länsstyrelsen i Västerbottens län beslöt däremot statsmakterna, att jordbrukslägenheternas storlek, utan skattande åt principer, skulle göras beroende av myndigheternas uppfattning om förhållandena i varje särskilt fall.

I vårt av klippor sönderskurna land med små tegar mellan bergen finnes väl anledning att lägga nya småbruk efter förhållandena i varje särskilt fall. Men detta hindrade rättvisligen icke föreskrift, att det dock skulle lämnas tillräckligt med jord för familjens uppehälle. Men när det gäller lapparna blevo förhållandena i varje särskilt fall så märkvärdiga, att de icke behövde tilldelas så mycket jord, att de kunde leva därpå.

Ett annat yrkande i motionen var, att i villkoren för jordbruks- och bostadslägenheter måtte föreskrivas, att vid kontraktensligt avträdande av lägenheten till kronan innehavare bör, såvitt ej särskilda omständigheter tala däremot, tillerkännas full ersättning efter dåtida värden för odlingar, hus- och andra nyttiga anläggningar. Enligt statsmakternas beslut skall avträdaren av en jordbrukslägenhet icke äga rätt till ersättning för kostnader, som nedlagts för densamma, i vidare mån än den myndighet, vilken meddelat upplåtelsen, prövar skäligt. Även här lyser rättsordningen med sin frånvaro, och ett administrativt godtycke sättes i stället.

Denna äventyrlighet för lappen har på alla händer motiverats därmed 'att en ovillkorlig rätt till ersättning skulle nödvändiggöra att av- och tillträdessyn måste hållas och att en dylik förrättning oftast skulle draga kostnader, som icke stode i rimligt förhållande till lägenhetens värde'. Jordbruksutskottet har båda åren 'funnit detta skäl avgörande' men tillagt något ångerfullt och inkonsekvent: 'helst som med stadgandets avfattning icke avsetts att avstänga den avträdande från skälig ersättning'.

Man måste fråga sig om det verkligen kan vara statsmakten värdigt att beröva den fattige hans rätt på så oriktiga skäl och en så dålig förevändning. En sådan åskådning ropar enligt mitt förmenande efter en rättsordning, till skydd för den svagare.

Varför skall man behöva en tillträdessyn för att avgöra värdet vid avträdet? Kronan har ju i regel icke tillhandahållit lappen vid tillträdet varken hus eller åker utan det får han själv anlägga. På samma gång medgiver man, att en myndighet kan efter gottfinnande bereda lappen ersättning. Men hur skall detta tillgå, då myndigheten icke heller har någon tillträdessyn att gå efter? Eller menar man att detta blir en behaglig tyst förevändning för myndigheten att i regel fränkänna lappfamiljen någon ersättning?

För övrigt, om man utgår från det väl i regel obefintliga antagandet, att kronan på egen bekostnad tillhandahåller hus och plöjd åker m. m. vid tillträdet, så skulle, om detta sedan av lappen förbättrats, såsom man väl får antaga oftast bli händelsen, kronan med sin breda rygg lägga sig till med ett större värde än det, vartill kronan själv bidragit, på grund av frånvaron av en tillträdessyn.

Är det icke riktigare då att den fattiga parten eller lappen får betalt efter värdet av uppskattning vid tillträdet med eller utan avdrag för vad enligt överenskommelse kronan anses hava förlorat därigenom.

Vid avträde exempelvis av tomt enligt ensittarlagen eller av byggnader och anläggningar med tomträtt enligt huvudstadens nyaste tomträttsvillkor beräknas uppskattningen efter värdet vid avträdet. Någon tillträdessyn erfordras icke, helst det icke finnes något att uppskatta vid tillträdet.

I den förevarande motionens yrkande har medtagits även stöd av expropriationsrätt. Då dessa anläggningar mest ske på kronans mark får en sådan bestämmelse kanske mindre betydelse. Men den bör icke saknas för att kunna tillitias vid eventuellt förekommande behov. Att även lapparnas bosättning måste till värn mot sådana grundsatser som de ovannämnda skyddas genom en rättsordning bör vara ovedersägligt. Vi berömma oss av att inom folkbundet utöva en del intresse för de nationella minoriteterna; men vi göra det tydligen icke alltid, när det gäller vårt eget land»;

2) av herr *Pettersson* i Hällbacken.
